

LUMINA.

Fóia bisericésca, scolastica, literaria si economica.

Ese de dóne ori in septemana:
Joi-a si Duminec'a.**Pretiuu de prenumeratiune:**pre anu intregu . . . 6 fl. v. a.
" diumetate de anu . . . 3 fl. v. a.
" patraru de anu . . . 1 fl. 50 cr.**Pentru Romani'a si strainetate:**pre anu intregu . . . 9 fl. v. a.
" diumetate de anu . . . 4 fl. 50 cr.

Correspondintiele si banii de prenumeratiune se adreseze de a dreptulu; Redactiunii „Lumina” in Aradu, cancelari'a episcopésca.

Pentru publicatiunile de trei ori, ce contien: cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sire garmond) tacs'a 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretiuu publicatiunilor se se anticipe.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Preasanti'a Sa dlu Episcopu diecesanu vineri in 19. l. c. a plecatu la Sibiu pentru sevirsirea actului de hirotonire intru archiereu a parintelui archimandritu Teofilu Bendel'a, archiepiscopu si metropolitu alu Bucovinei si Dalmatiei denumitu de Maj. Sa imperatulu.

Reminiscintia dela sinodu.

La 15 di a lunei e. pe la órele 10 sér'a se incheia sesiunea sinodala ordinaria a cincia. Ori cátu de ustenitorie si grele se fie fostu problemele ce s'au resoltitu in acésta sesiune, o drepta satisfactiune cauta se simta totu insulu in inim'a si consciinti'a sa de romanu si crestinu ortodocsu.

Principiulu sinodalu in biseric'a crestina a pusu temeiu la dóne mari probleme: *consolidarea bisericéscii si in-fratirea tuturoru popóreloru crestine.* In directiunea acést'a se practica sinodalitatea bisericésca si in dilele nóstre. Fia cineva cátu de pesimistu in credintiele sale — unu avantajiu mai mare ca tóte altele va trebui neconditunatu se-lu atribuie vietii sinodali, si acél'a este: coadunarea elitei nóstre bisericésce la anumite locuri in totu anulu. Chiar déca rezultatele in privinti'a administratiunei si a economiei bisericésce s'ar párea neindestulitorie, acestu punctu este de ajunsu spre a sustiene in unitate si in intregime edificiulu bisericéscii nóstre nationale, cáci prin elu se incheia legaturile cele mai intime intre singuraticii fii ai provinciilor nóstre bisericésce, ce nascu increderea reciproca si pornirea tuturoru cu unu gandu si cu o inima la ridicarea si in-florirea bisericéscii si a natiunei multu apasate.

In anulu trecutú biseric'a nóstra a trecutú prin multe fase, a suferitu grozava lovitura, cáci revindicatoriulu drepturiloru ei antice, nemuritoriulu metropolitu Andreiu, a incetatu din vietia. Nici se sventasera bine lacremile dureriloru nóstre pentru pierderea columnei ce in restimpu de 25 de ani ni a sustienutu biseric'a nationala — si ingrigirile pentru deplinirea vacantelú scaunu metropolitanu, devenira atátu de mari, cátu ele preocupau spiritele tuturoru, si a celoru mari si a celoru mici.

Bunulu nostru Episcopu Procopiu din increderea si votulu universalu ocupá loculu lui Siagun'a, ér noi remaseramu fora archipastoriu, pana ce manile provedintiei ni trimise mangaietoriu pre Preasantitulu si actualulu episcopu diecesanu Mironu. Ni sunt inca in buna memoria planurile ce se combinau cu privire la deplinirea scaunulu episcopescu alu Aradului, — fia din amóre precum se afirmá, ori din temere precum erá — n'avemu alta se dicemu decátu cá: au fostu si au trecutú. In sinodulu de estu timpu noi am avutu de a salutá pre unu episcopu, creatu de sinodalitate si pentru sinodalitate! Cei ce an veditu, au creditu si s'au convinsu despre acést'a

pre deplinu. O ce satisfactiune mare! Mare cáci este provenitoria din fapte ér nu din vórbé numai.

Caderea unoru combinatiuni la multi a casionatu banuieli, in sa nefundate, ceea ce s'a doveditu eclatantu in sinodu. Bunele succese ale ori carei societati depindu in prim'a linia dela capulu ei, dela conducatoriulu. O conducere buna si intieptá face mai multu ca lucrarea esaltata fora diregerea trebuintiosa. Sinodulu trecutú fú oca-siunea binevenita de a ne convinge cu totii despre ceea ce póte face unu archipastoriu intieptu, carui'a nici zelulu nici bunavointi'a nu-i lipsesce, pentrucá se puna in lucrare armonica singuraticele eleminte personali ale organismulu bisericésca.

Tactic'a intieptá, cu care Presiedintele Episcopu'a condusu siedintiele sinodali dela inceputu pana in sfer-situ a fostu admirata si de cei mai mari ultraisti. Fractiunile ce dicea unii a se fi formatu in sinodu, au fostu numai la aparintia, cáci in realitate de felu nu existu. Astfeliu e doveditu cá in biseric'a nu sunt si nu potú fi partide nici sub unu felu de pretextu; unulu pentru toti, si toti pentru unulu este principiulu evangelicu ce-lu profeséza maic'a nóstra biseric'a. Candu este vorba de interese comune, de progresarea nóstra, aturci trebuie toti se se grupeze sub unulu si acelasi stindardu, cáci triumfulu numai asia va fi cu noi si alu nostru.

Siedinti'a sinodala din urma a fostu precátu de obositoria pre atátu de placuta si interesanta la sfer-situ. Iubirea si increderea reciproca, ce la unii a fostu degeneratu in cátvá, s'au restituitu in deplin'a lorú intregitate. Dupa incheierea desbateriloru asupra repórteloru dela senatele scolare ne mai fiindu alte obiecte de pertractátu, Preasanti'a Sa dlu Episcopu presiedinte multiamindu membri-loru sinodali pentru paciinti'a si interesarea cu cari au fostu la desbaterile sinodali, declara sesiunea acést'a de incheiata.

Deputatulu sinodalu Ioanu Popoviciu Desseanu prin o cuventare binesimtita, multiamesce dlui Episcopu pentru tactic'a intieptá, cu care a petrecutu si condusu siedintiele, urandu-i vietia indelungata si fericita. *Mircea Basiliu Stanescu* cere ca cuvintele deputatulu Desseanu se tréca la protocolu, ca manifestatiuni ale insusi sinodulu eparchialu, si in termini fórte alesi esprima recunoscintia profunda Ilustratií Sale, pentru virtutile cu cari Preasanti'a Sa, s'a ridicatu asupra tuturoru spiriteloru de partide, si pentru energi'a si zelulu intru implinirea misiunei Sale archipastoresce. De aseminea sprima multiemita Preasantieí Sale si notariulu generalu *Georgiu Popa*. La tóte aceste, Preasanti'a Sa ca unu parinte bunu, respunsa cu o afabilitate rara afidandu pre toti despre bunavointi'a si ingrigirea sa de binele si prosperarea turnei sale, cerendu ca increderea lorú se-lu insociasca si mai de parte in lucrarile sale.

Din scrierile sântului Ioanu Gura de aur.

Omlia ¹⁾

la Înălțarea Domnului nostru I. Cristosu.

Precându amu serbatu amintirea crucei, amu facutu acést'a afara de cetate; si serbandu acum înălțarea celui restignitu, éراسi începemu acésta diua marétia si serbatoréscă afara de cetate. Acést'a nu o facemu din disprețiu facia cu cetatea, ci din apretuirea serbatoréi si stim'a catra martiri. — Dreptu-ce v'am adusu aci pentru ca adunarea se fia mai vediuta, si ca scen'a, pre carea se aduna nu numai ómeni, ci si martiri; nu numai martiri ci si angeri, se fia cu atátu mai marétia. Căci si angerii sunt acum de facia; angerii si martirii se aduna acum la olalta. — Séu voiti ca se vedeti pre angeri si martiri deodata? Deschideti ochii credintiei, si ve-ti observá acésta scena ceréscă. Căci déca totu aerulu este plinu de angeri, cu câtu mai multu biseric'a; si déca biseric'a cu câtu mai multu diu'a de adi, candu Domnulu angeriloru s'a luat in ceriu. — Acést'a resulta din cuvintele Apostolului: „Muierea se aiba invalidórea pre capu, pentru angeri“ (I. Cor. 11. 10). — Iacobu inca dice „că a vediutu cete de angeri“ (Fac. 32. 2.) Si óre pentru ce a vediutu cete de angeri pre pamentu? Precum unu rege si imparte ostasii sei prin tóte cetatile pentru sigurantia contra unui resbelu: togmai asia Ddieu a pusu pre angerii sei vi-sa-vi de spiritele cele rele — acesti inimizii crudeli, cari pe totu loculu misca resbelu contra nóstra — ca continuu se sustiona — respingendu-i pacea. — (Ei sunt angerii pacei); „Rugati pre angerulu pacei“, si sunt totudéun'a de facia. Cine póte fi asia dara mai miseru si mai nefericitu de câtu celu ce s'a subtrasu dela acésta adunare? Si cine mai fericitu ca noi, cari amu venitu se luamu parte la o societate — serbatoré — atátu de insemnata. Incátu pentru angeri, despre ei vomu vorbi de alta data. — Acum vomu reveni la aceea ce ni-a datu ansa la acésta serbatoré.

Ce serbatoré serbamu astadi? O serbatoré extraordinaria de mare si marétia, carea trece multu preste cugetele si mintea ómenéscă, vrednica in modu perfectu de bunatatea aceluia, care a procuratu-o. Căci astadi s'a impecatu genulu ómenescu cu Ddieu. Astadi inimiziti'a cea lunga si lupt'a îndelungata si-a luat finitulu. — S'a intorsu o pace marétia, o pace, carea noi nu o-amu speratu. Căci cine ar fi speratu că Ddieu se va impecá cu omulu! Nu se potea sperá; nu că dóra Domnulu érá aspru, ci căci servulu érá trandavu, — nu căci Domnulu a fostu crudelu, ci căci servulu a fostu cerbicosu. —

Voiesci că se scii cum amu atietiatu noi contra nóstra pre acestu Ddieu plinu de amore, si amicabilu? Se cuvine ca se cunóscemu inimiziti'a de mai nainte, ca candu vei vedé că noi, cari eramu inimizii lui Ddieu, éراسi amu ajunsu la onóre se admiri bunatatea aceluia, care ne a onoratu; ca se nu ascriemu acésta schimbare meritelorú nóstre proprii, ci vediendu marimea isvorului gratiei se nu incetamu nici odata a-i multiemi pentru marimea daruriloru. Voiesci se affi cum amu resculatu contra nóstra pre acestu Domnu, plinu de iubire, amicitia, bunatate, care tóte le lucra spre salvarea nóstra? Ddieu decise odata ca se nimicéscă, intregu genulu ómenescu, si

¹⁾ Acésta omlia este tienuta in suburbiulu Antiochiei, numitu: „Romanesia, in biseric'a: Martyrion, numita asia, căci aci erau ingropate trupurile martiriloru, pre cari eppulu Flavianu le ridicaso din loculu unde erau ingropate si eretici (loculu comunu) si le ingropase aci. — In dens'a (omilia) se desvóltă in modu escelinte decadinti'a omului si demnitatea la care a s'a înălțiatu. Acésta resulta din locurile provocate ale stei Scripturi. — Se arata caus'a, din carea uceniciloru s'au aretatu angerii, ca adeca se-i mangaie, si se-i convinga despre înălțare. La fine se amintesc de a dóu'a venire. — In câtu pentru timpu: Tillomont, comentatorulu S. I. G. dice a fi fostu tienuta in anulu 392.

afátu a fostu de maniosu, câtu a voitu ca se ne nimicéscă impreuna cu muieri, copii, animale si tóte creaturile pamentului. Asculta, déca voiesci, chiar sentinti'a sa: „Voiu nimici pre omulu, care l'am creatu, de pre faci'a pamentului, impreuna si pre animale. căci mi-pare reu pentru că l'am facutu pre elu.“ (Gen. 6. 7.) Pentru ca se cunosci că Ddieu nu a uritu genulu ómenescu, ci singuru numai reutatea a urgisitu-o asia se scii că chiar acéla, care a vorbitu „pierde-voiu pre omu de pre faci'a pamentului“ a disu catra omu: „Timpulu tuturoru ómeniloru a ajunsu înaintea mea.“ Căci déca elu ar fi uritu pre omu, nu ar fi vorbitu cu omulu. Vedi inse că elu nu a voitu se duca in deplinire, aceea cu ce a amenintiatu; domnulu se escusa înaintea servului, vorbesce cu densulu ca si unu amicu cu amiculu seu; i spune caus'a pentru carea voiesce se apuna genulu ómenescu, nu numai că unulu singuru se o scie, ci ca se o spuna si altor'a si se-ii faca mai bunu. — Cum s'a disu, genulu nostru a amblatu pre o cale atát'a de rea, in câtu stă in periclu de a pierde chiar pamentulu. — Si totusi noi, cari eramu nedemni de pamentu, ne amu ridicatu astadi in ceriu. —

In ce óra nu amu fostu demni de onórea, de pre pamentu, o amu ajunsu in ceriu, ne-áinu înălțiatu preste ceriu si amu ocupatu tronulu ddieescu, si natur'a pentru carea Cheruvimii au pazitu Paradisulu, sta astadi preste Cheruvimi. Inse, cum s'a intemplatu acésta minune? Cum amu ajunsu noi, cari amu iritatu pre Domnulu, la atát'a înălțime; noi, cari pre pamentu nu amu fostu meritati pentru onóre? Cum s'a sufocatu lupt'a si s'a imblanditu mani'a? Cum? aceea este minunatu, nu ca noi, cari amu vetamatu pre Ddieu, ci elu, care cu dreptu s'a maniatu asupra nóstra, ne-a invitatu la pace, si a întemeiatu pacea. „Noi suntemu soli ai lui Christosu“ se dice. (2. Cor. 5. 20). Cum? Elu a fostu vetamatu, si singuru invita la pace? Asia, elu este Ddieu, si ca unu parinte plinu de iubire, ne invita. Ci se vedemu ce s'a intemplatu. — Fiulu este midilocitorulu a lui Ddieu, ce ne-a invitatu; nici unu omu nu este nici angeru, nici arhangelu — preste totu nici unu servu. Si ce face midilocitorulu? Cele ce se tienu de oficiulu seu. Precum intre doi, cari s'au indusmanitu, si numai voiescu a se unu, pasiesce la midilocu unu alu treilea, si delatura inimiziti'a, togmai asia a lucratu si Cristosu. Ddieu érá maniosu asupra nóstra, noi ne-amu fostu departatu dela Ddieu si Domnulu celu plinu de iubire — Cristosu s'a facutu midilocitoriu, si a impecatu ambe partile. Inse cum s'a facutu elu midilocitoriu intre noi? Elu a luat asupra-si pedéps'a carea din partea lui Ddieu trebuia se fia pusa asupra nóstra, a rabdatu resbunarea si suferitu bajocurile ómeniloru. — Séu dóra voiesci a scii cum le-a luat pre ambe asupra sa? *Cristosu ne-a rescumperatu din blestemulu legi, facandu-se blestemu pentru noi.* (Gal. 3. 13).

Acum vedi cum a suferitu pedéps'a dela Ddieu, dar cauta si vedi, cum a suferitu si batjocurile ce le-a luat asupra-si, din partea ómeniloru: „Ocarile celoru, ce te ocarescu, au cadut asupra mea.“ (Psal. 68. 10.) Asia a nimicitu inimiziti'a, si nu s'a odiehnitu mai antaiu, a suferitu, a facutu tóte, pana candu a impecatu pre inimizulu si antagonistulu lui Ddieu cu Ddieu. Si diu'a de astadi este caus'a tuturoru acestorú bunuri.

Precum a primitu elu asupra-si parg'a naturei nóstre, asia a datu-o éراسi Domnului. Precum, unu economu, din sacerisii ie pucine spice, face din acele unu snopu micu, lu oferá lui Ddieu, si acestu daru neinsemnatu aduce binecuventare asupra campului intregu: asia a facutu si Cristosu. Singuru cu corpulu seu numai, cu acésta jertfa de primitia (parga) a adusu binecuventarea preste intregu genulu ómenescu. Inse pentru ce nu a oferitu tóta

natur'a! Pentru-cã, candu se aduce totulu, nu este produsã parg'a (primiti'a); candu se jertfesse, Domnului numai pucinu, se procurã totului binecuvëntare. — Candu ar fi fostu, de a se proaduce primitiã, ar fi trebuitu a se jertfi omulu celu de antaiu, ar putã se obiecteze cineva. — Deóráce primiti'a este, ce aduce antaiu fructe, si cari se ridica. Ci, nu este parga, iubitoru, candu fructulu celu de antaiu este stricatu, ei candu este perfectu. In ce óra acelu fructu, a fostu plinu de pecatu, asia nu a fostu oferitu, de si a fostu celu de antaiu. Cristosu a fostu liberu de pecatu, pentru aceea a fostu jertfitu, desi a fostu nascutu mai tardiu. Aceste suntu primitiile. —

Si ca se scii, cã nu fructulu, ce s'a aretatã isbucindu mai antaiu, se numesce parga, ei celu mai desavirsitu, mai nobile, si care a ajunsu la o cõcere perfectã: asia voiã se-ti documentezu acest'a din sant'a scriptura, „Candú vei ajunge in pamentulu fagaduentiei, dice Moise, care ti-l'a datu tie Domnulu Ddieu, si dupã ce vei sadã aci totu felulu de pomi, cari dau rodu de mancare, se-ti fie tie rodulu in trei ani necuratu, ér in alu patrulea, rodulu se fia santitu Domnului“. (Lev. 19. 23.) Déca ar fi parga fructele, cari crescu mai antaiu, atunci ar fi trebuitu se fie sante fructele anulu celui de antaiu. — Pentru aceea se dice: trei ani se le tieni de necurate, deóráce pomulu inca este debile si fora putere si fructulu nedesavirsitu. Fructulu din anulu alu patrulea se fia santitu Domnului. Aici observéza prudenti'a legislatoarelui: elu interdice a manca din acel'a, ca se nu rumpã nimenea fructulu, mai nainte de ce s'a santitu Domnului; elu demanda inse alu aduce Domnului, ca se nu-i se jertfessa lui ce este imperfectu. Lasa se stea, pentru cã este celu de antaiu (rodu); nu ilu proaduce Domnului, de óra ce nu e demnu de onórea celui ce are se-lu priméscã; asia nu fructele cele de antaiu, ei cele perfecte sunt parg'a. —

(Va urmã.)

Invetiamentulu poporalu.

(Ivirea invetiamentului poporalu.)

Repetãm dar ce amu disu mai susu: *numai atunci — candu, numai acolo — unde si numai intr'atãtã încãtu a fostu trebuintia, s'a desvoltatu invetiamentulu.*

Acest'a este rezultatulu, la care ajungemu in firulu combinatiunilor abstracte si numai pucinu acestã invetiatura, ce ne da istori'a invetiamentului poporalu.

In cea dintaiã epoca a desvoltariã invetiamentulu, inainte de revolutiunea franceã, invetiamentulu poporalu n'a esistatu. Inceputurile ce se aflau pe alocurea, — (abstrãgendu dela Engliter'a) nu potu se fie considerate.

Acéstã lipsa numai pentru-cã tocmai acea parte a populatiunei, pentru-care invetiamentulu poporalu este menitu, nu numai nu *sentiã*, dar nici nu avea trebuintia de invetiamentu. Chiar déca cine-va ar fi vârãtu invetiaturile cu sil'a in acesti ómeni, conditiunile sociale, intre care se aflau, faceau peste potintia, ca ei se traga câtu si de pucinu folosu imediatu din invetiaturile lor. Lipsindu premisele sociale, invetiamentulu erã nu numai pe-deplinu de prisosu ei totodata si de adreptulu imposibilu. Erã peste putintia ca ómenii si numai se gãséscã la invetiamentu, candu in viétiã nu erã nemicu, ce ar fi potutu escitã acéstã gãsire intr'ensii.

Popórelu erau despartite in mai multe pãturi, dintre care cea mai de josu, pe care noi in urm'a unei combinari curiõse o numim „*poporu*“, partea, ce tocmai ar avé se gusteze binefacerele invetiamentulu „*poporalu*“ erã aservita. In urm'a ecestei aserviri ea nici intr'unu chipu nu se poté folosi de invetiatura. Erã hotaritu unu cercu a-

numitu la care lucrarea ei trebuia se se restringã. Din acestu cercu, nime nu poté pasi; era, între marginile, cercului ori-ce invetiatura, scolarã erã, de prisosu. — Si amu cadea in retacire, déca am crede, cã „*poporulu*“ nu ar fi fostu pe deplinu satisfacutu, in acéstã aservire, a sa. Numai prin supusi domnescu stepanitorii. Fora de slugi nime nu poté fi stepaun. Rom'a a gonitu pe Tarcuniu si totu Rom'a a serutatu pólele lui Augustu. Dar alti romani au facutu un'a si alti alti. In supunerea sa poporulu, privesce, starea sa ca cea mai firsca. Intocmai precum domnitorii credu, cã ei sunt dela fire meniti a stepani, — stepaniti, credu, cã ei de asemenea, dela fire sunt meniti a fi stepaniti. Starile sociale devenite odata stabile iniurescu atãtu de puternicu, asupra gandirii ómenescu, încãtu omulu este silitu a crede, cã in tóte vremile ele trebuiescu se remãg astfelu, precumu sunt. Nimeni chiar geniulu nu se poté substrage dela acéstã iniurire. Traindu intr'o vreme, candu societatea este impartita in clase, atãtu Plato câtu si Aristoteles cerca se arete cã unii ómeni dela fire sunt meniti a stepani, era alti a fi stepaniti. — Astfelu in vremile feudale in intrég'a societate nu poté fi nici chiar unu singuru omu, care numai se fi ganditu la invetiamentulu poporalu. Chiar si numai pentru gandu lipseau premisele sociale.

Incãtu-va au fostu date aceste premise in bisericã. Si in bisericã inse ele numai dupã ivirea reformatiunei, au potutu produce o mica schimbare in curentulu de idei. Pretindendu reformatiunea, ca fie-care credintiosu se scie etiã sant'a scriptura, preotimea se aflã indemnata a dá si porulu aplecatu a *primã* invetiaturi. Vomu aflã inse cã acestu motivu este prea idealu pentru-cã elu se fi potutu produce vr'o miscare mai insemnata in viétiã.

Lumea numai la motive reale se miscã din locu.

Aceste s'au ivitu in secolulu XVIII.

Pana-candú poporulu aservitu erã satisfacutu, elu privea starea sa ca firsca. Avendu trebuintie pucine, elu poté se le satisfaca cu usiurintia. Nu poté dar nici gandi la unu traiu priintiosu.

Vremile vinu inse se si duc.

Si cu vremea nici ómenirea nu sta locului. Ori ea merge inainte ori ea merge inderãtu. Stagnatiuni aflamu numai pentru-cã nu petrundemu pana la miscare. — Candu inse ómenii sunt satisfacuti de starile, in care petrecu, ei mergu inainte: *Sporescu in méã, sporescu in casa, si Ddieu li da gandulu celu bunu.* — va se dica, — sporescu in avere, sporescu in numeru si se intieptiescu in gandrile lor. Vacã féta trei vitiei, la firsce-care fetioru câte unulu. Si nóue sunt de trei ori câte trei.

Astfelu s'a desvoltatu viéti'a pe nesimtitu. Fetiorula erã mai cu minte decâtu taica-seu, — si decâtu amendoi nepotulu, cã-ci elu punea catra acea, ce a invetiatu taica-seu dela mosiulu, acea ce a invetiatu elu dela taica-seu si inca ce elu ensu-si avea se lase fiului seu. — Si desvoltarea inmultiesce trebuintiele. Ce-e bunu a-di, mane este slabu; era poimane aflamu, cã ni-ar trebui, la cealalta-eri nici nu gãndeamu.

In secolulu XVIII. lumea a ajunsu pana acolo, unde ómenii aflau, cã sunt pré multi la impartieã. Inainte de ast'a erau mai pucini si fie-care pretindea mai pucinu; acum'a nu numai sunt mai multi, dar totodata fie-care si cere mai multu.

Trebuie se se nasca o lupta pentru sustienerea viétii.

Viéti'a se incurca. Nime nu afla firulu de idei, ce ar trebui urmatu. Ómenii suferu, se intristéza, se supera si in sfirsitu ii cuprinde mani'a, — o manie nehotarita, forã ca se se scie contra cui este ea indreptata;

Dar nul! — Plugariulu are se platésca dare la tiãra, — dilele de munca la boieri; si dejm'a la alti stepani.

Elu începe a "sentii" că e "prea multu din pucinu; ce-e pucinu." — S'ar miscă si pretutindenea se afla opritu in cale. —

Numai acuma i pare prea angustu cerculu de activitate; la care este restrinsu. Ar dori unu cercu mai intinsu, ca prin o mai intinsa lucrare sè pòta cascigá mai multu.

Acum se ivescu genii. O gandire ascunsa in invalmesial'a vietii resare asemenea unui sòre in sufletulu loru aruncandu lumini binefacetóre asupra intregului poporu. din care facu parte. Reflectate prin oglind'a sufletului loru starile se clarificá intocmai precum in faci'a sòrelui negurile diminetii se prefacu in nori. Unu gandu indumnezeitoriu, pe care toti ilu pòrta in sufletu, fora-ca sè-si afle form'a, in care sè fie cuprinsu de minte, o simtire nehotarita, ce strebate prin intregulu poporu, prinde forma in sufletulu geniului. Elu este mare pentru-cà mii si milióne de suflete cuventa prin graiulu seu:

"Nu-e firésca stepanirea unor'a si nu aservirea altor'a: dela fire toti sunt de o potriua".

Unulu a disu si milióne prindu hotarire. Ivita odata, idei'a de sine intra in viétia.

Purcediendu curentulu de idei intr'asta directia, ómenii trebuiau sè gandésca mai tardiu si la invetiamentulu poporalu. Admitiendu egalitatea firésca a ómeniloru din acésta premisa, ómenii numai decátu trebuiau se traiga consecinti'a, cumca deasemenea toti ómenii deopotriuanu numai potu ci si trebuiescu sè aspireze la desvoltare. Acuma si numai acuma s'a potutu ivi *trebuinti'a* si in urin'a acestei'a *ide'a* invetiamentului poporalu. Numai acuma aflau ómenii, că ar fi fostu bine, déca de multu esistá invetiamentulu poporalu. că-ci atunci, ridicatu prin invetiamentu, poporulu de multu ar fi pus capetu inegalitatii sociale; numai acuma ómenii si-dau *silinti'a* a realisá ideia invetiamentului, pentru ca se fie cu atátu mai de grabu, cu atátu mai neaperatu realisata ideia egalitatii sociale.

Acest'a este inse numai unu curentu de idei. Atátu ideia câtu si *trebuinti'a* invetiamentului poporalu esistá numai in mintile geniiloru, cari cuprindeau in sufletulu loru nu numai aceea, ce-a fostu si ce este, ci totodata si aceea, ce va fi. In poporu insu-si nici ideia nici *trebuinti'a* nu putea esistá, de óre-ce lipseau inca starile sociale. pe care geniulu le prevedea. — Astfelu, de si *ar fi fostu bine, erá imposibilu, ca inainte de egalitatea intre ómenii sè fi esistatu invetiamentu.*

Numai ajunsu la unu anumitu stadiu de desvoltare, omulu aspiréza la libertate, si numai fiindu *mai multa vreme liberu, elu aspiréza la cultura.*

Trebuiescu chiar mai multe generatiuni libere pentru-ca unu poporu sè-fie ridicatu pana a aspira la cultura, independinti'a etica. — In viétia procesele nu curgu, si starile nu-si urméza precum ele *potu* in combinarea omului. Omulu, din retacire, adese-ori pune pe acelea ca si cause, care in viétia numai ca urmari se potu aflá. Din invetiamentu nici candu nu pòte urmá eliberarea unui poporu, ci totdeauna libertatea provóca invetiamentulu pentru-ca prin tirnsulu se fie sustienuta si intarita in positi'a sa. Este peste potintia, ca unu poporu mai inainte se fie capabilu de instructiune si numai apoi de libertate, de-óre-ce numai libertatea i-pòte dá acea capacitate.

A trebuitu dar se vina revolutiunea francesa sè derime vechiulu sistemu de convietuire sociale, sè puie altulu nou in loculu aceluia si numai o societate alcătuita pe temelilele nóue a potutu sè ajunga mai apoi pana la acea desvoltare, unde invetiamentulu poporalu nu pòte se lipsésca.

Dupa-ce s'au stersu deosebirile politice intre ómenii positi'a fiesce caruia a devenitu alt'a. Valórea fiesce-carui individu nu erá statorita *prin lege*, ci *prin calitatile individuale* ale sale. Acela-si tieranu, care inainte de ast'a nu putea sè-si aléga nici o activitate, care trece peste unu anumitu cercu, — acuma putea ori-ce numai déca erá capabilu prin fire si *creștere*. Acuma elu pòte se-si aléga carier'a dupa placu: intre plugariu si ministru nu erá decátu o deosebire de *capacitate*.

Pentru-acea acuma *desvoltarea capacitatii prin invetiamentu* pentru toti trebuia se para folositoria, intocmai precum ea pana acuma parea pentru o parte, — clasele privilegiate.

Numai decátu dupa constituirea societatii pe temelilele egalitatii n'a potutu inse sè se ivésca invetiamentulu poporalu.

Ca tóte schimbarile sociale, si trecerea dela inegalitate a fostu urmare a unui procesu socialu *mai indelungatu*. Revolutiunea francesa este *francesa* numai candu o privimu in culminatiunea ei. Intr'adeveru ea este unu procesu socialu, care numai pornesce din Franti'a, dar decurge in intrég'a Europa. Elu nu pornesce in anulu 1789 si nu se termina in anulu 1814.

Deja sub domnirea lui Ludovicu XV. premisele revolutiunei sunt date, pornirea revolutionara cuprinde sufletele, si pornita odata revolutiunea curge fara incetare, manifestandu-se din candu in candu prin sbucniri mai multu ori mai pucinu sgudnitórie. Revolutiunea este *européna*. In Franti'a ea numai s'a manifestatu mai antaiu si cu *mai multa vehementia*. Si, o! multu a folositu acésta vehementia popóreloru europene. Prin sangele cursu dela 1790 — pana la 1814 in Franti'a, s'a pastratu de sate de ori atátu sange afara de Franti'a. Prin vehementia sa Francesii au insuflatu stepaniloru frica, slabindu resistentia loru in facia cu cursulu nestremutatu alu vietii.

Pentru acea francesii merita onórea de a trece in revolutinne séu reprezentanti ai vietii europene, dandu nume unei misicari sociale, care in nordu nici adi n'a trecut inca prin crisa.

Mersulu revolutiunei a statoritu mersulu invetiamentului poporalu. In acelu-si siru, in care statele s'au reconstituitu pe temelilele egalitatii intre ómenii, in acela-si siru ele purcedu la aplicarea invetiamentului poporalu. Unele state, precumu *Germani'a*, paru a face exceptia. Dar ele numai *paru*. Sè nu nitamu, cumca „*Germani'a*“ este compusa din populatiuni nu numai catholice, ci si *reformate*.

La noi revolutiunea a trecut prin crisa la 1848. In tocmai precum nu a pornitu inse la 1847, ea nici nu a decursu la 1849. Inca pe la inceputulu secolului XIX. aflamu pornirile revolutionare manifestandu-se din candu in candu intr'unu chipu ori altulu; — si nici astadi ideia, din care a pornitu miscarea revolutionara, nu este pe deplinu intrupata in viétia nóstra. Numai atunci, candu pretutindenea si in tóte páturile societatii ómenii vor fi consci de drepturile, ce trebuiesca sè pretinda, si intr'ast'a consciintia, toti le vor pretinde si sustiené, — numai atunci revolutiunea pòte fi privita ca decursa. Pana atunci inse ne aflamu in curentulu revolutionariu. In ómenii fosti in páturile de desusu totu mai este inca o aplecare spre trecut; si numai pucinu este in fóst'a pátura de mai josu unu restu de supunere. Nu numai aristocrati avemu inca, dar avemu si o mare parte de jobagi, cari nici adi nu potu cuprinde cu mintea *cum ei sè pòta fi chiar dela fire de o potriua cu „domni'a“*.

Judecandu asupra desvoltarii invetiamentului poporalu, nu este permisu sè perdemu din vedere, că totu ne aflamu inca in curentulu revolutionaru.

Numai omenii, cari au trecut deja prin revoluțiune, voiescu să aiba invetiamentu. Ceialalti nu cunosc foloșele și cu atât mai puțin sentiescu lips'a lui. Pentru acesti'a invetiamentulu nu este trebuința. Unu felu de trebuința latentă ar fi-numai intru-câtu noi, cei'a carii amu trecut deja prin revoluțiune necajiti de lasitatea, cu care curge procesulu la densii, ne simțim aplecati a crede, că prin fortierea invetiamentulu, vomu putea grabi cursulu procesulu. Si pana la unu anumitu gradu acosta credința, din care ne simțim aplecati spre invetiamentulu silnicu, nici nu este nemotivata. Reulu este numai că noi ne credem prea puternici, puindu pe invetiamentulu silnicu mai multu pindu, decâtu ce ar trebui.

O privire asupra mențiunii invetiamentulu poporalu va aruncă destula lumina asupra acestei indoilei.

(Va urmă.)

„Describiunea globului terestru.“

Introduciune.

(Continuare și fine.)

Istori'a și Statistic'a concurgu în describiunea politica a globului. Geografi'a și-a arogatu partea asia-numita geografi-politica. Societatea, omenimea este susceptibila — după modest'a mea parere — de una describiune politica, ér nici decum pamentulu; — nu este deci absurdu a dice: geografi'a politica? Statistic'a este o istoria stationara; istori'a este o statistica continuata. Sêu: statistica este realitatea repausanta este istori'a fixa a momentulu presentu: statistica reprezinta coeficientulu desvoltarei vietii politice: statistica difere de istoria prin aceea că una se ocupa de cele petrecute, de eveniminte; precandă ceialalta se ocupa numai de fapte, de situații prezente. Se contesta acestei științe compotenti'a în materiile cari nu se pot discuta și precisă prin cifre; aceasta contestațiune este injusta: statistica se ocupa principalminte de cifre; cifrele forma elementulu principalu, dar nu elementulu unicu: statistica este știința ratiunata a faptelu. Cifrele, acestu elementu principalu alu statistice, formăza numai unu mediu spre scopu; și mediulu expunerii — metodulu — nu pôte determină limitele unei științe. A fostu adese cestiunea: decă statistica are de a se ocupă de State sêu de Societatea umana, de cestiunile politice sêu de cele sociale? Adoptandū opiniunea lui Kolb, eu dicu: statistica se ocupa de societate, candu statulu este productulu naturalu a trebuințelu sociale. Sêu se pôte dice: statistica se ocupa de societate și de statulu. — Statistic'a cuprinde totu campulu ocupatu de geografi'a politica, și trece preste marginile lui. Geografi'a politica, după mine, este o seria de date statistice intercalate sistematicamente în o geografia. Statistic'a numera populațiunea unei țări și a unei epoce, o confruntă unei alte epoce și concludă movimentulu: cresceroa sêu scaderea populațiunei. Statistic'a clasifica populațiunea: sexu, profesiune, etate, etc. Armata, finanțe, commerciu, industria, agricultura, instructiune publica, justitia, literatura, administratiunea politica, etc., etc. forma cele mai interesante probleme ale statistice. Atâtă pentru partea politica, sêu mai bine pentru societate. Dar aici nu se limita statistica; ea se lătesce și a supra partii fizice a societatei: o specie de fizica socială formăza statistica, candu se ocupa de omulu fisicu; căci în definitiv, ea tracteaza despre omenime și despre omu.

Celu mai eminentu statisticu, Quetelet a disu relativu la acosta nouă sferă a statistice: „Omulu nasce, se desvôlta și móre după certe legi ce nu fură încă studiate (pana acum) nici în complexulu lor, și nici în modulu reacțiunilor lor mutuale. Fetulu unui atare studiu s'a formatu în senulu statistice; recercari mai multu sêu mai puțin complete, asupra unor'a din aceste legi, rezultate deduse, observatiuni izolate etc., constituiescu actualminte elementele acestui nou branu, alu acestei noue științe.

Omulu, aici consideratu, este în societate, analogulu centrulu de gravitate în unu corp: în jurulu lui oscilezu elementele sociale. Se pôte numi o ființă fictiva pentru calculu de cifre, sêu unu numeru ôresi-care în ôresi-care suma; dar spre a stabili o fizica socială este omulu izolatu basa: elu trebuie consideratu fora de a fi disturbatu, în rationamentu de certe anomalii fizice sêu morale. Consideratu odata omulu în diferite epoce și la diferite popore; determinate odata și diversele elemente a statulu sêu fisicu și moralu; cercetandū și aflandū, în fine, variațiunile suferite în cuantitate: cine nu admite dreptu rezultat

certi sylogismu statistici de o importantia rara? — Éca pentru esemplu, trei probleme destinate a fi deslegate de statistica, în sfer'a cea nouă a ei: 1. Cari sunt legile, după cari omulu se reproduce? După cari legi creșce omulu, în câtu pentru forma, forti'a fizica sêu intelectuală? După cari legi se desvôlta inclinațiunile, gustulu și pasiunile omulu? După ce legi móre elu? — 2. Cari este acțiunea ce natur'a exercita a supra omulu? Care este mesur'a influenței ei? Cari sunt fortile perturbatrice și cari au fostu efectele lor în acelu sêu acelu periodu? — 3. Cari sunt elementele sociale principalminte afectate de aceea forti'a perturbatrice? Fortiele omulu, potu ele compromite stabilitatea unui sistemu socialu? — A studii, în efectele lor, cauzele cele naturale sêu cele perturbatrice cari influențezu a supra desvoltarei omulu, éca o temă din cele mai importante alu studiulu din cestiune.

După ce amu veditu mersulu ce au urnatu științele în privința mândilor, cum se nu se pôte încercă în privința omulu? N'ar fi absurdu a crede că, pecandū tôte se petrecu după certe legi admirabile, numai specia umana se fie exlusa? Ce, se nu posiéda ea, vre-unu principiu de conservatiune? O dicu fora temeritate: o simila suposițiune ar fi injuriosa Divinitatei.

Nu este deficiulu a demonstră cumca statistica nu pôte rezolve problemele ei, cele mai importante, fora de a recurge la ajutorulu istoriei, și *vice versa*. Statistica, alu carui scopu principalu este recercarea și comparațiunea faptelu, cum pôte cercetă fora istoria? Si voindu a compară o situațiune din o data epoca, cu o alta situațiune, din o epoca trecută: acosta comparațiune necesitêza servitiulu istoriei, care este registrulu tuturor situațiunilor trecute. Istoria, la rondulu sêu, este obligată a împrumută de la statistica datele cele mai exacte, spre a pôte înregistra unu evenimentu, unu faptu: éca cum aceste două științe politice se ajutama mutualmente.

Etnografi'a, vocabulu compus din doi termini greci: etnos, națiune și grapho descriu, serve spre a indică complexulu cunoscințelu ce privescu originea, caracterulu, inteligentia, formele fizice, etologi'a, religiunea, moravurile si amalgamentulu diverselu națiuni. Etnografi'a este, ca și statistica, o știință din cele mai nòue, din științele politico-sociale. Si acosta a fostu lungu timpu considerată eroneamente, ca unu ramu alu geografiei, sêu ca o secțiune a antropologiei, în istori'a naturală a Mameliloru. Dar, actualminte, independența și importantia ei sunt incontestabile. Pecandū geografi'a descrie globulu, și pecandū antropologi'a studia numai caracterele fizice a diverselu rase umane (pe cari le divide în negrii, albi antropofagi, etc.), — etnografi'a se ocupa de aglomeratiunea națiunilor după, istoria, indole, moravuri, limba și religiune. Antropologi'a, fiziologi'a, limbistica și archeologi'a sunt, certu, fontanele acestei științe; dar pentru ca împrumut de la aceste științe ea nu este supplementulu ver-unei din ele. Si statistica i ofere ajutoriu: de ea se serve la demonstrațiune practice.

Precum disaiu, etnografi'a, ca știință specială, are unu trecut forte scurtu (autorele ei anglesulu, Dr. Prichard), dar desvoltarea ei fu forte rapidă. Cultivatoriile predilecti numera etnografi'a, o multime, întra Anglo-saxonii din America. Etnografi'a refută, cu unu succesu incontestabilu, teoriile acelu filosofi cari, cu Vico, și Pagano pretindu ca tôte națiunile precurgu, cu mai multu sêu mai puțin lentetia, aceiasi orbita de civilizațiune: de la selbategia la incivilire și apoi la decadența. Confusa apoi teori'a lui Schlegel, Bonaldo și La Sale cari, absurdamente, pretindu ca ras'a umana este caduă de la o perfectiune primitivă. Etnografi'a pune apoi în evidința inaplicabilitatea teoremelor filosofilor-istorici ca Herder, Hegel și Müller cari admitu pe baza o egală perfectibilitate pentru tôte rasele umane. Demostră mai departe, acosta știință, câtu de secundaria este influența religiunei, a guvernului, a climatei și a regiunii asupra desvoltarei națiunale. Probeaza, în fine, că limb'a evenimentele istorico-politice, cultur'a socială, cultulu, forma de guvern, migrațiunile, commerciu, industria, și artele sunt consecuențele atitudinilor diverse ale națiunilor: etnografi'a ne arată, p. e. cum ras'a etiopica sêu neagră, pte, nu-numai susbsiste, dar și prosperă în servitute; — pe candu cea galbena, (Mongolii, Chinesii etc.) nu pôte suportă acea viață, sucombe, pieră sub greutatea jugulu civilu. Si mai puțin potu reziste tribulațiunilor sclavesti aboriginei americani ni ras'a caucasia. Etnografi'a a probatu cum o națiune nu schimbă caracterulu mutandū domiciliulu; pentru explu: judanii conservu, în tôte tierile, în tote zonele, sub tôte guvernele, trist'a lor ocupatiune. Totu asia ne arată cum Portughesii în Brasilia, Anglo-saxonii în America, Olandesii în Oceania, Francesii în Canada, Spaniolii în Poru, cum tôte aceste popore conservu, după secolii, și în climate atât de diferite, caracterulu lor originariu, indolele și inclinațiunile naționale.

Acésta sciintia nu recunoște în diversele forme de guvernare altceva decât simplu emanatiuni a respectivului spirit național. Și este exactă această aserțiune: o confirmă exempli gratia, constituțiunea engleză care conciliează foarte bine două elemente contrarii: pe cel democratic și pe cel aristocratic. O simila constituțiune nu poate subsista decât în o țară populată de două rase diferite: cea anglo-saxonă și cea normană. Eca cum se explica compatibilitatea camerei lordilor, camera potentisimă, cu camera comunilor, numai pucinu puternică: eca cum explica respectarea privilegiilor cu garantiile libertății civile, în Angliera. Etnologia sustine, și nu eră, ca în țările unde mai subsistă clase privilegiate și clase tutelate, populațiunea este de două origini: Asia în India, clasele existente sunt explicate prin intrusiunea cuceritorilor. Thiery află că nabilitatea franceză este de origine germanică, ér borghesia și țieranii de origine galo-celtică: cei a fiindu cu eeritorea, coastă cucerită. Sub aspectul intelectual, etnologia află o națiune, o rasă inferioară altei: unu exemplu ne oferă incapacitatea Otentilor și Negrilor de a posedea o limbă înflăcărată, armonioasă. Confrontări și examene serioase au probat că organismul gramatical a limbilor sta în raport cu gradul de capacitate intelectuală a unui popor. Deci, se poate trage consecuența că, în lipsa de alte monumente, o limbă sonoră, perfectă nu persuade, cumca poporul ce a vorbit-o, a fost un popor genial. Idiomi gracidosi (clicks) din Africa sunt suficienți spre a ne procura o noțiune exactă despre statul selvatic, barbar, ale națiunilor caror sunt proprii.

Etnografia se împarte în două ramuri: etnografia propriamente disă, ce se limitează a descrie diversele națiuni, clasându-le în familii, grupuri, și în sole etnografice. Vine apoi etnogenia ce se ocupa de originile confuze și contrastate ale popoarelor. Primă parte s'ar poté numi și etnologia geografică, a două s'ar poté numi etnografia geologică: este ramula primieră, etnologia descriptivă, care ne împorță în descrițiunea acésta. Finalmente mai remarcă că etnologia se divide, și ea în două specii: una are drept punct de plecare, clasatiunea raselor după caracterele anatomice; ceialta inse are, dreptul basa, limbele etc. O școlă află că Finii și Magyarii sunt două națiuni de una și aceeași rasă: cea albă; ceialta școlă le consideră două națiuni uralice. Incertă, dificilă și defectuoasă este clasatiunea antropologică; din contra cea limbistică este relativamente perfectă și abondează în argumente: pe acésta din urma basa, am adoptat, în acestu studiu etnologicu.

Legea Providenției a determinat permanentă caracterul uman. — Din uniunea indivizilor de rase diferite nascu Asia numiti *terzeroni* și *confusos*; dar acésti nu se propaga: natura pare că abhorează ibridismul! —

Etnografia și etnologia cuprindé întreaga istorie fizică și spirituală a diversilor tipuri proprii generului uman, precum și relațiunile lor sociale și institutiunile lor naționale: din acestu imensu dominiu, descrițiunea acésta va atinge numai cele mai importante momente.

III.

Modulu expunerii, metodu, adoptat pentru acésta descrițiune este cel mai simplu, cel mai chiar: globulu statele și națiunile, eca cari sunt obiectele principale a descrițiunii. Geografia statistică și etnografia sunt, prin consecuența, cele trei secțiuni principale ale operei.

Mai înainte de tôte va fi considerat globulu terestru, ca corp sub diversele aspecte: geografica fizică cu diversele accesorie ale ei, va servi acestui scop. În unu mod preliminaru se va consideră pământulu, deja aici, ca locuința a omului și ca atare va fi descris fugitivamente. Urmează apoi descrițiunea societății politice, a statelor existente; și în fine ne vom ocupa de diversele națiuni ale pământului: statistică și etnografica sunt medii respectivi. Prin urmăre, acésta carte se divide internamente în trei secțiuni principale: descrițiunea globului ca unitate descrițiunea statelor, și în fine, descrițiunea genului uman.

Convine a permite că partea primă este cea mai pucinu importantă: asupra globului terestru, sub aspectul astronomic vom întreține pe cetitoriu foarte pucinu timp. Totu în acésta primă parte, și imediat după consideratiunile fizice a le globului, vom expune unu cadru generalu, o specie de resumat prealabilă a diverselor materii. Divisiunea sus-enunțată este mai mult internă, diametrală: este imposibilu a separă sistematically respectivele elemente. Ele, geografica, statistică și etnografica vor fi combinate, nu confuse, dar nici nu netamente distinse.

Strictu vorbind, acésta descrițiune a globului terestru se compune numai din două parti cardinale: căci 'a treia, (după ordine primă) forma mai multu o intrată în materia decât o secțiune.

Despre justiție și despre sentimentulu de dreptu și de nedreptu.

Justiti'a este legea suprema: este cea dintăiu trebuința a oamenilor: înpreunată în societate.

Fundamentulu ori carei justitii este bună credința, și acestu cuventu trebuie să se întielege despre franchetia în discursuri, despre sinceritate în fapte, despre fidelitate în promisiuni; ceea ce face pe oratorul romanu să creadă că credința diriva de la a face.

Iustiti'a este cea dintăiu virtute ce morală impune înmei omului; ea îl învete să deosebască faptele bune și rele de cele ce sunt demne de lauda, și de blamă, permise și oprite, folositoare și primejdișe supunându-le conștiinței, totu de o dată judecatoriu infailibil și marturu nerecusableu. Iupiter, diu vechii filosofi, nu este escortat nici de ecuitate nici de justitiie: acestu Dieu este el însuși justiti'a și ecuitatea.

A nu face reu nimeni este cea din tăiu regula a justitiei.

Unu filosofu da despre justitiie acésta definițiune, pe care eu o adoptu cu atât mai bucuros că el face să devină acésta virtute de la amorulu de sine, unde eu asiediu isvorulu moralei: *Iustiti'a este interesulu altui a respectatu de interesulu nostru*, de unde urmie că justiti'a pentru altulu este o caritate pentru sine însuși.

Ar fi unu frumosu lucru să dobandesca cineva unu regat prin justitiie; dar ar fi unu lucru mai frumosu înca de a preferă justiti'a mai multu de cât unu regat.

Agésilas considera justiti'a ca primă din tôte virtutele: „căci „dica elu, viteji'a este primejdișă dacă nu este regulată de „justitiie; și dacă toti oamenii erau drepti, valoarea vitejiei ar fi de „prisos, ar fi nefolositoare: Numă pe regele *Persiei marele rege*, „la ce, dice Agésilas, este elu mai mare de cât mine, dacă nu „este dreptu? „Avendu, dice Plutarque, bună opiniune că tre- „buia să caute a ferinti'a de la mare la micu rege, în amorulu „loru pentru justitiie ca fiindu acésta mesura regală, „Căti prinți „ce au primita surnumele de mari, ar fi mici regi dacă ar fi „mesurat după acésta regulă.”

Virtutea alu care'a poporul este cel mai bunu judecatoriu, aceea alu cari'a exercitiu este mai profitabilu este justiti'a. Ea dispensă pe principii de clementia și de generositate, virtuti ce ei nu le exercescu de cât în profitul curtesanilor lor; dar justiti'a este trebuința tuturor, și mai alesă a seracului și a acelui slabu.

Iustiti'a este Asia de necesaria oamenilor, în câtă acei'a chiar cari traiescu în crimă au simțitu că ea este între densii una din condițiunile culpabilei lor existințe.

Intre brigandii, acel'a care rapese ceva complicității seu este înfierat cu numele de turu, de hotiu și gonitu din bandă.

Unu șefu de pirati care ar face o împarteală frauduloasă din prăzi ar fi omoritu și cel pucinu parasitu de ai sei. *Cicero* ne spune că *Bardylis* famosu brigandu din *Ilyria* n'a adunatu nenumarate bogății de cât pentru că a fostu totdeauna dreptu la împartirea pradilor. Ref.

Gr. M. Alexandrescu.

Despre lucru în genere.

Originea lucrului este foarte vechia, potemu dice chiar foră începutu; căci lucrulu în sine nu este altu ceva de câtă acea condițiune ce întieptiunea și voinți'a Ddieșca a destinatu pentru totu și pentru tôte, și a carui începutu nimeni nu-lu știe.

Celu din tăiu lucratoriu a fostu și este Dumedieu. Scopulu pentru care este totulu și tôte destinate a lucră nimeni nu-lu poté ști, de câtă însuși acel'a care a pusu lumii întregi condițiunea lucrului.

Cu privire la acestu obiectu vom cercetă originea omului lucratoriu și vom vedea deca este elu unu blastemu și binecuvântare de la Ddieu, cu unu cuventu, vom cercetă deca lucrulu este o osandă pentru omu după cum arăta vechiulu legislatoru alu ebreilor, Moise, și un binecuvântare a Ceriului, după mentuitorulu nostru *Isus Cristos*.

În lume sunt două feluri de legi, unele care se numescu universale, și generale, ér altele naturale care sunt legi divine — sunt și particulare, precum sunt cele făcute de oameni, și care prin urmăre se numescu legi omenești.

Ori-ce lege însă este făcută pentru un scop corect, și mai mult spre bine decât spre rău; mai mult pentru fericirea decât pentru nefericirea ființelor, pentru care s-au destinat acele legi.

Legile sunt însă sune pozitive (statornice) sune nepozitive (nestatornice ori schimbătoare) și aceste din urmă sunt mai cu seama cele ce se fac de omeni, care se lăpădă de multe ori sune se modifica fiindu nepozitive, după cum omul se privește pe sine — sune necorespunzătorului spiritului timpului.

Legile universale ori naturale, sune divine sunt cele pozitive sune neschimbătoare, care fiind date de la început, ele urmăriu același cursu forat și se abate o clipă macar din cea ce li e desemnată de către voința și înteleptimea divină.

Între aceste legi pozitive sune naturale, se afla și cea la care este destinat omul, adică a lucrării. Această lege a lucrării este comună, generală, pentru toți oamenii, căci de amu merge de la o margine la cealaltă a pământului precum și în ori ce colțu alu lui pe unde numai trăiescu ființe omenesci, nu vomu da de nici-una care se aiba prerogativa de a nu lucră, și astu felu numai a trai! Totu în genere lucrăză afara numai de selbatici, ba ce dicu? și ei chiar precum și aceia pe care îi numim trantori ai societății, deca îi amu consideră bine, am vedea că și ei totu lucrăză câte ceva. . . Cu unu cuventu nu e excepțiune pentru nimeni în făcerea acestei legi naturale.

Si fiindu că ori ce lege este făcută pentru un scop mai mult sune mai puțin bun, prin urmă și lucrul că lege pozitivă, ca condițiune neschimbătoare pentru omu trebuie să fie negresitu pusu pentru unu scop corect.

Lumea veche a privitu lucrul că unu blastem alu lui Dumnezeu asupra omului — chiar și în legile tierii noastre vedem acestă!

Lumea modernă inse după o cugetare mai dreptă spune și privește această lege a lucrului sune a laborii de o binecuvântare cerască; și prin urmă lucrându omul devine fericit, căci îndeplinescu prin acestă chiamarea ce i s'a destinat de la început.

Deca inse lucrul este o lege naturală ori pozitivă, trebuie se recunoșcemu că e universală, și prin urmă nu numai omul lucrăză neincetat, dară și însasi Providența, și însasi natura?

Natur'a și omul sunt doi factori deosebiți, care de și la aceeași condițiune și chiamare de lucrare sunt destinați, însă caută unulu pe altulu a paraliză sune mai bine a deveni unulu mai superior decâtu altulu. Și astu felu sunt în o luptă continuă unulu contra altulu'a.

Natur'a de exemplu voiescu a împedeca pe omu în cele mai multe lucruri prin frig, căldura prea mare, ploi etc. Omul care se luptă în contra ei și face casa, îmbracămintea spre a fi ferit de toate acestea, în casuri de băla prin știința și afla medicament și alte.

Asia cu totu dreptulu putem dice că această luptă este lucrul sune laboria prin care omul devine adevărata persona.

Lucrul privitu că unu blastem pentru omu de către cei vechi, dacă ar fi alterat, și omul stându în nelucrare ce amu fi vediat și intempinat alți decâtu lipse, felu de felu de suferință materială, ba chiar lipsa totală de plăcere spirituală cari adesea după o lucrare sune unu lucru efecțiut le simțim în sufletulu nostru de conștiința noastră? Lenea care ar fi predominant peste totu, au nu ore ne-ar fi selbatăcu cu totulu? au nu ore ne-ar fi stersu cu totulu sublim'a calitate de omu, de persona?

Ar fi fostu în dreptu, mi se pare, că se ne aduca în același grad de tempire și selbatăcu cu animalele pe cari le întrebuițăm atăta ca ajutoru la lucrările noastre câtu și în proverbiu sune și fabulele ce le aducem de exemplu în multe împregiurări. Nu și-rembuna ore destulu de emplitu chiar astadi natur'a, asupra acelor'a cari abuzează de aceste binecuvântate daruri ale divinității făcându a li se ură cu viața, și amortite fiindu întrensii ori ce simțiment, privescu, cu disgustu totu ce li se petrece în giurulu lor?

Asia dară pre cum amu disu de mai multe ori lucrul e privitu de lumea modernă că o binecuvântare cerască; pe lângă beneficiile ce ne da elu, ne mai aduce plăcerea și mulțămirea de sine simțita prin inim'a și conștiința noastră, știindu că folosindune pe noi atătu, câtu gonim de la noi serăci'a, dară totu odată vedem că amu contribuit și la trebuințele societății de la care primim și damu ca unu felu de împrumut; în vreme ce oamenii cari iubescu și protejează lenea, sunt aceia cari nu produc nemicu, cari nu contribuiescu societății, ci numai consuma, tocmai ca vespele din mierca ce coaduna albinele — pe

* Rusticus praetor mercedem laboris nihil aliud habet, (Legia Verbociana.)

cari apoi; nu ne rămâne îndereptu altu ceva decâtu, a-i numi de trantori ai societății; și așa ei nu numai că dau unu esemplu reu prin trădăvi'a lor, dară sunt totu odată hoti și jefuitorii societății.

(Finea va urmă.)

Urosu Ioanoviciu,
clericu curs. II.

Protocolulu

Sinodulu protopresviteral — ordinariu — din tractulu Lipovei, celebratu în opidulu Lipova la 7 Fauru 1874.

Presenti:

Reverendis. D. Protopresbiteru Ioane Tieranu ca presiedinte: Membrii. I. Suciuc, C. Giuchiciu, M. Blajescu, A. Nemesiu, V. Cismasiu, A. Popovicu, Dem. Vladu Mihailu dintre preoti, și D. P. Simonu, G. Cojocariu, A. Pecurariu, G. Serbu, V. Opreanu, V. Martini, D. Puviciu, Lad. Panajotu, I. Radnentiu, G. Suciuc, P. Ignescu și P. Jifcovicu dintre mireni.

După conchiamarea făcută prin Reverendis. D. Protop. conformu §. 42 din statutulu organicu, în diu'a de astadi — după finirea chiamării sune spiritu — adunandu-se membrii din susu în localitatea îndatinată, aci Reverendis. D. Presiedinte ocupandu presidulu dechiară sediinta de deschisă.

Nr. 1. Dlu Presiedinte aduce la cunoscinta sinodulu: cumca în cerculu electoralu Secasiu, loculu unui membru sinodalu dintre mireni — în urmărea resignării Dlui Martinescu — au devenitu vacantu, și cumca pre cale presidială hotarându-se alegere nouă; aceea deja s'a și efecțiut, despre ce presintă protocolulu de alegere — din care se vede cumca cu majoritate de voturi s'a alesu Dlu Petru Jifcovicu not. com. din Secasiu.

Sinodulu presinte, ne aflându nici o dificultate făcă de alegerea acest'a: pre Dlu P. Jifcovicu lu dechiară de membru sinodalu verificatu.

Nr. 2. Totu prin Dlu presiedinte se aduce la cunoscinta, cumca prin resignarea Dlui Martinescu și loculu de Inotariu sinodalu este vacantu, propune deci alegerea I-lui notariu.

Propunerea se primescu, și se alege cu unanimitate d. Veniaminu Martini fostulu not. alu. II-le de pona aci; — ér în locul acestui'a ca not. alu II-le se alege d. Petru Jifcovicu.

Nr. 3. În urmărea cerculariului Venerab. Consistoriu

Nr. 7. Decemvre an 1873. Nr. $\frac{1421}{349}$ sc Dlu presiedinte propune infințierea unei școle superioare tractuale de fete.

Propunerea pentru infințierea școlei amintite se primescu unanimu; — ce se atinge inse de medilăcele banali din care ar ave a se infinția această școlă — după mai multe pro și contra pareri s'a decisu: că de orece de presinte protopresviteralulu nu dispune de atare capitalu din care ar fi a se purta spesele edificării și salariulu profesurii, precum și alte speșe atingătoare de invetiamentu, deci s'a aflatu de bine a se esmite unu cerculariu provocatoriu către toate comitetele respective sinodele parochiali din tractu, ca se se declare die: cu căta suma banală s'ar invoi a concurge în totu anulu spre infințierea și sustinerea școlei amintite; — ér cu compunerea cerculariului s'au insarcinatu Dni membrii sinodali: Valeriu Opreanu și Veniaminu Martini.

Nr. 4. Dlu presiedinte predă notariulu spre cetire Reportulu Dlui Inspectoru scolaru a cerculu Aliosiu: Luc'a Calaceanu, despre starea actuală a școlorului din inspectoralulu seu, prin care arată totuodată lips'a infințierii unei școle tractuale de agronomie.

Reportulu Dlui Inspectoru se ie spre știința cu acea observare că de ore ce înca nici infințierea unei școle tractuale de fete nu s'a realizatu, pona atunci dară infințierea școlei agronomice se amena, — totuodată se decide: ca Reportulu Dlui Inspectoru se se substerna Ven. Consistoriu.

Nr. 5. Se ie sub desbateru medilăcele prin cari s'ar poté solvi regulatu, plat'a invetiatoriloru.

Dlu membru Valeriu Opreanu arată cumca esiste o ordinatiune comitatensă, prin care s'a dispusu repartierea și incasarea șpeșelor de cultu separatu de celelalte speșe comunali, și prin acest'a dispuzetiune Dsa afla cumca solvirea lefelor invetiatorescu este foarte dificultată, din căus'a că de și se incasă speșele cultulu prin antistiețele comunali, dar aceste se adrepartiēdia și incasēdia separatu de celelalte speșe comunali, și așa — mai cu seama și în urmărea aniloru acestorui rei — nu se potă incasă toate speșele cultulu; — ér' restantițele șpeșelor comunali cu finea an. 1872.

sunt oprite — prin amintite ordinatiuni — a se folosi pentru acoperirea speloru curinti confesiunali, — apoi dovele ni arata ca notarii si antistii comunali nu se prea ingriescu de incasarea speloru de cultu, prin urmare nici salariile invetiatoresci, pana atunci pana candu va susta ordinatiunea comitatensa potu fi solvite regulatu; — deci propune si Sinodulu primeste: ca se tramita o adresa Ilustritatei Sale Dlui Episcopu si Ven. Consistoriu, ca se binevoiesca a mediloci la jurisdictiunea comitatensa sustinerea §. 25 din art. de lege 38. din anu 1868. ca adeca: „in acele comune unde scolele au ramasu confesiunale, sustinerea acestora se ierta dupa usulu de pana aci.”

Nr. 6. S'a pusu la ordine desbaterea in privint'a seriiloru scolare.

Dlu presiedinte arata: ca pre langa feriele cele mari de 4 luni, mai scotiendu Duminecile si serbatorile, remane abia cam 5 luni de scola in unu anu, propune deci ca feriele pre viitoriu se fie numai 2 luni.

Propunerea se primeste si prin urmare se decide: ca feriele se se tiena numai 2 luni, si adeca in lunile Augustu si Septemvre, totu odata se decide: ca caus'a acest'a se substerna — prin Dlu presiedinte — Venerab. Consistoriu pentru ulterior'a decisiune.

Nr. 7. Dlu presiedinte aduce la cunoscintia cerculariulu Ven. Consistoriu Nr. 29 Ian. 1874 Nr. ¹²⁴/_{58 sc.} despre cursurile de invetiamentu pentru mositu.

Se ie spre sciintia; — er din partea Dlui presiedinte se recerca membrii sinodali a indemná personele ce vor afla capace — la participarea cursur. amintite.

Nr. 8. Din protocolulu acestei siedintie apriatu se vede cumca unu numeru insemnatu a membriloru sinodali — fora cauza de ajunsu — au lipsitu din siedintie; — er dintre membrii carii s'au infaciosiatu o parte insemnata au paresitu siedintia pana a nu se fi pertraptatu tote obieptele, prin ce lipsindu numerulu recerutu spre aducerea decisului validu siedintia a trebuitu a se disolve. — Si fiinduca prin astu feliu de indiferentismu tienerea siedintieloru pre viitoriu se vede imposibila; deci membrulu sinodalu Valeriu Opreanu propune: ca Dlu presiedinte se faca aretare oficiosa Venerab. Consistoriu diecesanu despre renitentia aceloru membrii, si se cera autorizarea Ven. Consist. ca: deca membrii renitenti dupa repetita admonitiune nu se vor infaciosia si nu vor a asista la siedintia, fora a poté dovedi din destulu caus'a absentarei, locurile loru se se pota privi de vacante, si se se intregiesca prin alegerea altoru membri — cari vor coresponde pre deplinu chiamarei onorifice, in acestu sinodu protopresviteralu.

Datu ca mai susu.

Ioane Tleranu m. p.
Proto.pr.

Veniaminu Martini m. p.
not. sinod. protopr.

VARIETATI.

× Francmasonii italice in 23 Maiu. a. c. vor tiena Sinodu generalu la Roma. Organulu francmasoniloru „Revista Massonica“ a publicatu si convocarea, ce suua asteliu: A. I. D. G. A. D. U. seu: „A gloria dell grande Architetto dell Universo.”

+ In diu'a de 3 Aprilu a avutu locu in catedral'a de la Belgradu unu servitiu divin in memori'a repausatei principese Mari'a. La acesta ceremonie religiosa au asistatu ministrii Serbiei, oficerii superiori ai armatei, demnitarii cei mai insemnati din orasiu si unu numerosu publicu. Prea S. S. Mitropolitulu Serbiei a oficiatu in persoana la acesta ceremonie. Nu se tiene minte se se fi vedutu in Belgradu unu ceremonialu atatu de insemnatu spre a esprime simpatiele si compatimirea pentru famili'a suverana a unei tieri vecine.

= La redactiunea Transilvaniei se afla depuse de catre respectivii dni auctori, traductori, editori spre vendiare: Dictionariulu limbii romane, elaboratu dupa insarcinarea data de societatea academico-romana, de A. T. Laurianu si I. C. Maximu. Bucuresci 1873 volumulu I. A—H. 8° mare pag. 1242, 9 fl. v. a. Tiparirea vol mulu II. se continua barbatesc. A nalele societatii academico romane. Necesarie la toti cati se ocupa cu istoria literaturei, tomu I. 1 fl. 70. cr., — tomu II. 3 fl. 90 cr., — tomu III. 90 cr., — tomu IV 1 fl. 10—tomu V. 1 fl. 45 cr. Si pe 1873. Operele lui Corneliu Tacitu traduse in limb'a romana de rep. Gav. Munteanu, fostu membru alu societatei acad. (una din cele mai bune traductiuni romanesci din limb'a latina) 2 fl. 80 cr. Equilibru intre Antithesi, seu spiritulu si ma-

teri'a, de Ioanu Eliadu Radulescu, Bucuresci, 1869. 1 Volum, formatu de lexiconu, pag. 400. 4 fl. Georgiu Lazaru si scola romana, memorialu de Petru Poenariu, discursu de receptiune etc. Cu portretulu lui Georgie Lazaru si anexo. Bucuresci 1871. 8° pag. 65. 40 cr. (Onorati memori'a fericitulu Lazaru!) Femeile, de Iuliu Pederzani. Traducere de Iunius. Barladu 1873 8° pag. 73, 35 cr. (Ehret die Frauen... Schiller.)

Ceremusc'a on. cetitori, deca, constrinsi de impregiurari financiare, nu vom potea sco'te regulatu fola ca pana aci de doue ori la septemana, si acest'a va durá numai pana ce ne vomu incassa competintiele restante dela prenumeranti, cari de presinte se urca la o suma forte considerabila.

CONCURSU 2

pentru postul vacante docentulu in comun'a Ianchahidu se deschide pana in 2 Maiu a. c. vechiu, candu va fi si alegerea.

Aspirantii la acestu postu, recursele sale cu propri'a mana scrise — adresate Onoratulu Comit. paroch. in Ianchahidu — au a le aterne Inspectorulu cerc. de scole in Ianchahidu per Bega-Sz. György in comitatulu Torontalu, instruite conformu instructiuniloru Consistoriulu; — acei recurrenti, cari in diferite posturi docentali ca atari deja au servitu, de prototindenea se si documente die moralitatea sa nepetata, desteritatea in procedur'a docentale si in un'a din dumineci seu serbatori in faci'a locului a se presentá — deca e cu putintia — in biserica pentru cantarea rituale.

Comun'a in locul emolumenteloru de pana acuma, la unu anu dá 99 fl. v. a. 4½ jugere pamentu aratoriu estravilanu; 30 chible grâu; 20 chible cucuruзу; 50 ft. saria; 12 ft. lumini; 2 orgii lemne tari de focu; si 4 orgii paie de focu; — dá doctinteliu seu ca relutu in bani gat'a salariu la unu anu sum'a rotunda de 400 fl. v. a. si cortelu liberu cu gradina intravilana. — Er deca docintele ar retiene pamentulu scolariu estravilanu de 4½ jugere pentru sine: — atunci are bani gat'a la unu anu 350 fl. v. a. si carausii totu gratuite dela comuna pentru ducerea bucateloru la o móra vaporale ori de apa totu la trei luu un'a carausia, si decumva bucatele nu se potu de locu maciná, atunci alta carausia spre readucerea loru; pentru cararea a loru 4 orgii de paie carausii cate se receru; pentru cumpararea bucateloru cincii carausii la timpulu seu acomodatu; pentru aducerea lemneloru de focu optu carausii. Mersulu distantiei carausieloru gratuite se esitinde pana in vecinatele orasie ori sate in sensulu protocolulu Comit. paroch. dto 13 Februariu a. c. de V. Consistoriu aprobatu.

Ianchahidu in 4 Aprile 1874 v. **Comitetulu parochialu.**

In contielegere cu inspectorulu cerc. de scole, Ioanu Popovicu, parochu.

CONCURSU 2

pentru vacant'a parochia din comun'a Rip'a protopresbiteratulu Oradi-mari se escrie concursu.

Emolumintele impreunate cu acest'a parochia 14 jugere de pamentu aratariu 180 mesuri de cucuruзу sfermatu, dela tota cas'a in locu de stole 1 fl. v. a. intr'o suma de 180 fl. v. a.

Competintii pentru acest'a parochia sunt avisati a-si substerne recursorile sale adresate comitetulu parochialu la protopresbiterulu tractuala Simeonu Bic'a in Oradea-Mare pana. in 28 Aprile a. c. candu se va efectui alegerea.

Rip'a in 2 Aprile, 1874. **Comitetulu parochialu:**

In contielegere cu protopresbiterulu tractuala, **Simeonu Bic'a.**

CONCURSU. 3

Pentru vacant'a parochia din Comun'a Chiraleu protopopiatulu Luncii, se deschide concursu pana in 23 Aprile st. v. candu va fi si alegerea.

Emolumintele sunt 24 jugere pamentu aratoria, dela 100 decase cate un'a vica de bucate, stolele indatinate, o jumătate di de lucru, cortelu liberu, si gradina intravilana. —

Doritarii de a ocupa parochia acest'a vor avea recursorile sale bine adornate pana in 19 Aprile st. v. ale trimate la protopopulu tractuala in Oradea-mare

Chiraleu in 27 Martiu 1874.

Comitetulu parochialu

in contielegere cu mine Gavrilu Neteu protopopulu Luncii.